

MİLLÎ KONGRE VE FAALİYETLERİ

NİYAZI AHMET BANOĞLU

Müttefik Donanması'nın İstanbul sularına demir attığı günden (13 Ekim 1918) bir ay sonra ve Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918) 16 gün önce, 1918 yılı 14 Ekim günü kurulan "Millî Kongre" hakkında bugüne kadar detaylı bir inceleme yapılamamış; bundan dolayı da önemsenmemiştir. Hatta, ansiklopedilere konu olarak alınmamış; Millî Mücadele kronolojilerinde de yer verilmemiştir. Hakikatte, "Millî Kongre" en felâketli günlerimizde Türk vatansaverliğinin ve "Millî Birlik" ruhunun hakikî bir temsilcisi olmuştur. İstanbul'da ve bütün Türkiye'de, mevcut siyasî ve sosyal kuruluşlarla bütün aydınların, "Millî Kongre" bünyesinde kenetlendiği bir gerçektir. İlk defa, yayımlayacağımız bazı belgelerin ışığında görülecektir ki "Millî Kongre", kapkara bulutlarla kaplanmış o devir Türkiye'sinde silâh dışında -ki o dönemin şartları içinde buna asla imkân yoktu- bütün kuvvetleri seferber edebilmiş; medenî dünya karşısında medenî mücadeleyi büyük bir cesaret ve anlayışla sürdürmüştür.

"Millî Kongre"nin faaliyetlerini göz önüne serdiğimiz zaman, şu gerçek bütün açıklığı ile meydana çıkmaktadır; Türk milleti, vatan uğrunda millî birlik zarureti belirlediği an, tekvücut halinde toplanabilmektedir. O kadar ki, "Millî Kongre döneminde" İkinci Meşrutiyet'in bünyemize yerleştirdiği parti kavgaları tamamiyle unutulmuş; "ak ile kara" gibi birbirlerine zıt kutuplar, "Millî Kongre"nin potasında tamamiyle erimiş, eritilmiş, bir safta birleşmesi sağlanmış; yeni toplum, bütün dünyaya karşı Türklüğün varlığını, var olacağını, tarihî haklarından asla vaz geçmeyerek, sonuna kadar mücadele edeceğini haykırabilmiştir. Yabancı dilde yayımlanan kitaplar, gazeteler ve her milletin sorumlu politikacılarına yazılan mektup ve muhtıralar, bütün medenî dünyaya dağıtılmış, Avrupa'ya, gayri resmî olarak, elemanlar gönderilerek Türk'ün millî ve siyasî hakları savunulmuştur.

Yalnız bir nokta, millî tarihimiz bakımından çok dikkate değer: İkinci Meşrutiyet'in getirdiği iç politika çalkantılarından arınmış olarak başarıya ulaşan "Millî Kongre", Atatürk'ün çok önem verdiği

1919 mebus seçiminin son günlerinde, yine kendini politikanın fasit dairesinden kurtaramamıştır. Buna rağmen “Millî Kongre”, 18 Aralıkta gerçekleştirdiği 1919 seçimlerinden muzaffer olarak çıkabilmişti. “İkinci seçmenlerin seçiminde fesat karıştırıldığı, İttihatçıların el altından faaliyet gösterdikleri” gibi iddiaları çürüten “Millî Kongre”nin faaliyeti ve başarısı, Mustafa Kemalci İstanbul basını tarafından da zafer olarak kabul edilmişti. Bu seçim sırasında bir açıklama yapan Dr. Esat Paşa şöyle diyordu: “Millî Kongre’nin öteden beri takip ettiği gayelerden en mühimi, böyle tehlikeli zamanlarda, birliği muhafaza etmek ve beraberce çalışmaktır. Bu sebeple “Millî Kongre”, şimdiye kadar değil fırkalardan, hatta hiçbir fırkaya ve cemiyete mensup olmayan münferit ve münevver zevattan bile uzak kalmayı düşünmemiştir. Bu yüzden, ihtilâfin sebeplerini, bizden ayrılmak isteyenlerde veya fırkacılıkta aramalıdır. Biz, seçim hakkında, aynı fikir etrafında sonuna kadar birleşmiştik. Ne yazık ki, bu noktada, son zamanda anlaşma korunamayınca, “Millî Kongre”, kendi hesabına efkârıumumiyyeye on altı zattan ibaret bir mebus namzedi listesi sunmaya mecbur kaldı.

“Millî Kongre”, başlı başına bir cemiyet olmadığı gibi, bir fırka da değildir. Memleketin maruz bulunduğu bu tehlikeler karşısında, bütün çeşitli kuvvetleri birleştirip millî haklarımızı en az zararlarla bu tehlikeden kurtarmaya çalışmak için, belli bir program etrafında cemiyet ve fırkaların ve hatta hiçbirine mensup olmayan serbest aydınların birleşmesinden kurulmuş bir bloktur.

“Millî Kongre”nin faaliyetlerini göz önüne serdiğimizizde, şu gerçek kendiliğinden bütün açıklığı ile meydana çıkmaktadır: Atatürk’ün dehası ve uzağı görüşü. Evet, “Millî Kongre”, millî birliği oluşturmuş, Türk’ün iman ve inancını ortaya koymuştu; fakat bütün bunlar, Türk milletini istiklâl ve hürriyetine kavuşturacak kudret ve kuvvette değildi ve olamazdı. Çünkü, Türkiye’yi istilâ eden düşmanlar kararlı idiler; sözle değil, silâhla hareket ediyorlardı. Binaenaleyh, Türk milletinin de sözle değil silâhla karşı koyması icap ediyordu, Atatürk bunu yaptı.

Mustafa Kemal, İstanbul’dan ayrıldıktan bir ay sonra, İstanbul’da bulunan yakın dostlarına ve bu arada Âyan Reisi Ahmet Rıza Bey’e yazdığı özel bir mektupta, kesin inancını şu cümlelerle ifade ediyordu: “Mitingler vesaire gibi tezahürat, büyük gayeleri hiç-

bir vakitte kurtaramaz ve ancak sine-i milletten bilfiil doğan kudret-i müsterekeye istinat ederse reha bulur.” “Vatanın parçalanma tehlikesini açıkça gösteren safhanın kanlı icraatı, millî vicdanı bir kurtuluş ümidi etrafında ve Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Teşkilâtı altında seri bir surette toplamaya başlamıştır”.

Esat Paşa da başlattığı mücadelenin silâh kuvvetine dayanmadan başarıya ulaşamayacağını anlamış ve “Millî Kongre”nin hükûmete bağlı “Şura-yı Saltanat”a devrini uygun görmüştü. Fakat, Şura-yı Saltanat’ın sarayda toplanan ilk celsesinde “Millî Kongre”nin mücahitleri, mücadelenin daha enerjik olarak devamını önerirlerken, Sadrazam Ferit Paşa, içinde bulunduğumuz şartların İngiltere ve Fransa’ya karşı gelmekle daha tehlikeli olacağına işaretle: “Eğer şimdi bu dostlar bir dest-i musaffa (saf bir el) uzatırlarsa, onların cenah-ı muavenetinde (yardımlarına sığınarak) yaşayabileceğiz” demek suretiyle, âdeta esaretimizi, saldırganları “dost” diye kabul ederek tasdik ediyordu.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Atatürk, milletin desteği ile kurduğu ordusunun başına geçerek, “Millî Kongre”nin gayesini fiilen tahakkuk ettirmiş oluyordu.

Açıklamalar*

MİLLÎ KONGRE

Esbap ve Suret-i teşekkülü - Tarz-ı mesaisi - İfa Eylediği Hidemat - Neşrettiği Asar

Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi, 17 Teşrin-i evvel 334 tarihindeki içtimaında, “her müteazzî cemiyetin, memleketin buhranlı ve tehlikeli dakikalarında, programı ile muayyen vezâifinin fevkına çıkarmak; kuvvet ve teşkilâtını, hasren, hukuk-u millîyenin müdafaaı yolunda istimal eylemeğe mecbur olacağını” düşünmüş ve bu hususta faaliyete geçmeğe karar vererek, teferruatını tetkik ve icabeden esbaba tevessül eylemek üzere

* “Millî Kongre”nin kuruluş ve faaliyetini toplu olarak veren bu belgeler, Prof. Dr. Necmettin Rifat Yarar’ın toptan sahaflara intikal eden kitapları arasında bulunmuştur. Dester numaralanmış olmasına rağmen, bazı sayfaları boş bırakılmıştır. Yazıların rahmetli Necmettin Rifat tarafından hazırlanmış olduğu sanılmaktadır. Aslı elimizde bulunan belgeleri yeni yazıya çevirerek yayımlıyoruz.

azasından Mehmet Emin, Ali Kâmi, Baha Sait ve Haydar Rifat Beyleri, tam bir salâhiyet ile memur eylemiştir. Mumaileyhüm tarafından, 18 Teşrin-i evvel 333'te, biliçtima bu gaye-i vataniye etrafında bütün cemiyatın kuvvetleri tevhid ve mütefekkirlerin muavenetleri temin olduğu halde, istihsal edilmek istenilen gayeye ancak vasıl olunabileceği müzakere ve teemmül olunarak başlıca cemiyetlere ve ilk hatıra gelen mütefekkirlerle gazetecilere bervech-i âti müracaat etmiştir :

“Ahval-i hazıra karşısında, milletin hukukunu müdafaa vazife-i müşkilesini yalnız hükümetten beklemek caiz olmayacağına ve Rüesa-yı İtilâf'a hakk-ı hayatını muhafaza etmek isteyen bir milletin mevcut olduğunu ihsas etmek zarurî bulunduğu kani olan cemiyetimiz, ‘elbirliği ile gidilecek yolu’ tayin etmek üzere, başlıca mütefekkir ve muharrirlerle Darülfünun müderrislerini davete ve bu hususta yapılan diğer teşebbüsata teşrik-i mesaiye karar vermiştir. Zat-ı âlilerinin de, mütalâa ve hizmet-i vataniyelerinden istifade edilmek üzere, önümüzdeki Cuma günü tam saat iki buçukta, Binbirdirek'te, cemiyet merkezinde akdedilecek olan bu içtimaya teşrifleri hamiyet-i milliyelerinden mütemennadır efendim”.

Filvaki, 25 Teşrin-i evvel 334 Cuma günü, memleketin güzide mütefekkirlerinden, gazetecilerinden, ricalinden mühim bir kısmı, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Merkezi'nde toplanmışlardı. Müdafaa-i Milliye, Donanma, Matbuat, Sulh ve Selâmet-i İlmiye Cemiyetlerinden ve Teceddüt, Hürriyet ve İtilâf, Hürriyetperver Avam Fırkalarından ve Darülfünun Hukuk, Riyaziye ve Tabiiye şubelerinden; Tıp Fakültesi'nden, Türk Ocağı'ndan murahhaslar gelmişti. Muallim Doktor Esat Paşa, vukubulan davete icabet ettiklerinden dolayı hâzurâna, Millî Cemiyet namına teşekkür etmiş ve Tedrisat-ı Taliye Müdür-ü Umumî'si İsmail Hakkı Bey, maksad-ı içtimayı izah etmiştir. Meselenin ehemmiyeti ve bu teşebbüse verilecek şeklin sureti hakkında uzun uzadıya müzakere ceryan eyledikten sonra, bu hususta muhtelif cemiyetlerin murahhasları ile birleşilerek, takibi icabeden yolu tayin eylemek üzere, Muallim Doktor Besim Ömer Paşa ile Mebus Veli ve Müderris İsmail Hakkı Beyler, murahhas intihap olunmuşlardır. Bu heyetin daveti üzerine, İstanbul'da müteşekkil cemiyat-ı ilmiye ve hayriyeler ile fırak-ı siyasiye ve Darülfünun şubasının gönderdikleri murahhaslar, birkaç kereler ve ilânihaye, 14 Kânun-u evvel 334 tarihinde, tekrar içtima ve maksat hakkında müdavele-i efkâr eylemiş ve bu meyanda heyetin Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti haricinde ve heyât-ı muhtelif arasında, birhatt-ı vasıl hizmeti göreceği, muhtelif heyetlerin maksad-ı müşterek etrafında birbirine hâdim, birbirinin kuvvetinden istifade vasıtası teşkil edeceği; bilâistisna, herhangi bir heyetin memleketin bugünkü ihti-

yacına matuf musib bir fikrini neşir ve tamim için teşkilâtı daha muntazam dıger bir cemiyetin vasıtalarından istifade ettireceği ve her cemiyet ve heyetin kendi siyaset ve hususî akidesinde serbest olup ancak her biri bu heyete dahil oldukça, müsterek ve mukaddes gayeye teslim-i nefis ederek ve ihtilâfat, kapı dışarısında bırakılarak, içeride her fırkanın birbirine iare-i kuvvet etmesi zarureti izah edilmiştir. Cemiyet murahasaları, ekseriyetle, bu hususu tezekkür için, salâhiyet-i kâfiyeyi haiz olduklarını ve bu yoldaki teşebbüse iştirak ile bütün kuvvetlerini sarfa hazır bulduklarını beyan ve müteazzî cemiyatın ekseriyetini temsil eden bu heyetin "Millî Kongre" unvanını almasını tensip etmişlerdir. Bunun üzerine, Millî Kongre, gazetelere âtideki beyannameyi vermiştir :

"Madde 1 –Bilcümle Kuva-yı Milliye'yi tevhit eylemek maksadıyla, İstanbul'da müesses ve müteazzî umum heyat, cemiyat ve fırkalar davet olunarak, 29 Teşrin-i sani 334 tarihinde, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nde akdolunan içtimada, âtideki cemiyetler, heyetler ve siyaset fırkalarının ikişer murahasalarından "Millî Kongre" teşekkül etmiştir: (Edebiyat Fakültesi, Üsküdar Türk Ocağı, Teceddüd Fırkası, Türk Ocağı, Dâva Vekilleri Cemiyeti, Hürriyetperver Avam Fırkası, Hukuk Fakültesi, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Darümualliminler Mezunları Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Radikal Avam Fırkası, Tıp Fakültesi, Galatasaraylılar Yurdu, Fünun Fakültesi, Kabataş Teaviin Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Matbuat Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti, Millî Türk Cemiyeti, Sanayi-i Nefise Cemiyeti, spor kulüpleri, Vilâyat-ı Şarkîyye Cemiyeti, Adanalılar, Kürdistan, Trakya Cemiyetleri, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti).

Madde 2 – Hariçte kalan bilcümle cemiyet, heyet ve fırkaların dahi, Kongre'ye, ikişer murahas göndermek suretiyle, iştiraki ve bir cemiyet veya heyete mensup olmayan zevatın, içtimalarda hazır bulunup ruznameye dahil mevât hakkında beyan-ı mütalâaya hakları derkârdır.

Madde 3 – Kongre, vaziyet-i hazıra karşısında, vatanın hukuk ve menafiini müdafaa ve istihsal etmek esbab ve vesaitini temine çalışacaktır.

Madde 4 – Kongre, gayesine vasıl olmak için evvelâ: Milletın Cemiyet-i Mîlel'e, hür ve müstakîl bir millet sıfatıyla, dahil olabilmesi için icab eden tedabire tevessülüne **sanıyen**: Matbuatta, vatanın hukuk ve menafiine muvafık şekilde, ittihad-ı efkâr ve tesanüt tesisine; **salısen**: Muhtelif lisanslarla risale ve gazeteler neşrine, konferans ve içtimalarla efkâr-ı umumiyyenin tenvirine; **rabian**: Memalik-i ecnebiyeye heyetler izamına; **hamısen**:

Anasır-ı Osmaniye arasında itilâf ve muhadenet tesisine; sadisen: Kongre teşebbüsâtına karşılık olacak masarifatı temin etmek için, Kongre'yi teşkil eden heyat, cemiyet ve fırkaların ve icabında bilumum efrad-ı milletin muavenetine müracaatla iane derc ve husulünü temin için sayedecektir”.

Millî Kongre'nin Beyanamesi

“Maksat ve gaye, programının birinci maddesinden de anlaşılacağı vech üzere, devlet ve milletın geçirdiği bu en müşkül ve tarihî anlarda, bütün âlemi insaniyet ve medeniyete karşı, vatanın âli ve mukaddes hukuk ve menafîini temin ve müdafaa vazife-i mühimmesiyle teşekkül ve ibrazı faaliyete mübaşeret eden, Kuva-yı Milliye'nin tevhidinden ve münferit veya müğtemi, müteferrik bütün mesai ve faaliyetlerin tanzim ve müsterek gayeye doğru sevk ve idaresinden ibaret bulunan ve Payitaht'ta müesses ve müteazzî başlıca heyat ve fırkaların mümessil ve murahasalarının iştiraki ile kurulan “Millî Kongre”, bugünkü içtimanda programını bervecch-i âti takarrür ve tespit ederek katî şekilde saha-i faaliyete geçmiştir.

Tarz-ı teşekkülüne nazaran, müessesat-ı milliyeyi sinesinde toplayan ve bu itibarla, efkâr-ı umumiyenin ve menafi-i memleketin mümessil ve müdafii olarak ortaya atılan “Millî Kongre” bütün teşebbüsât ve mukarreratının, hariç ve dahilde, bu suretle telâkki ve kabule mazhar olmasını temin eyleyecek esaslar dairesinde çalışacaktır. Kongre, kâtip-i umumîliği ile ve ihtisas ve taksim-i âmal esaslarına göre çalışacak encümenleriyle iştigal ve bunların esami ve mahiyetleriyle vezâifini tayin eylemiştir.

“Millî Kongre”, milletın medar-ı iftiharî olan ve hariç ve dahilde tanınmış muhterem simalarını teşkil eden bilumum zevat-ı âliyenin irşadat ve müzaheretinden müstefit olacak ve şimdiye kadar millet ve memleketin hukuk ve mukadderatıyla alâkadar olmak üzere, vücuda getirilen hanımlarımızın cemiyetlerini de, bittabi, mesaisine iştirak ettirecektir.

“Millî Kongre”, vatanın münevver ve mütefekkir bütün evlâdını, aza-yı tabiiyyesinden add ve hepsini, bütün hususî emeller ve ihtirasların fevkinde bulunan maksadı etrafında toplanmaya davet eyler. Tekmil fikri ve ilmi kuva-yı vataniyyeyi tehit ve temsil vazife-i mühimmesini üzerine alan Kongre, bilumum anasır-ı Osmaniye'nin memleketin hakikî menafi ve ihtiyacatını müdrük mümessil ve erkânı ile temas ve bunların arasında ahenk ve mukareret tesisine say ve gayret edecektir.

Ancak siyasî ve iktisadî istiklâli ile yaşayacak olan vatanın en mühim hak ve menfaatlerini temin ve müdafaa maksadıyla ve efkâr-ı umumiyeye-i memleketin tercümanı olarak, milletın en meşrû ve tabîî metalibatını bütün

cihan-ı medeniyet ve insaniyete ismâ emeliyle neşredilecek vesaik ve risalelerin muhteviyatı arasında vahdet ve iştirakin mevcudiyeti lüzumu üzerine, herkesin nazar-i dikkatini celbetmeyi vazife bilen Kongre, bu gibi teşebbüslerin daima bir kanaldan geçmesini temin edecektir.

“Millî Kongre”, bilhassa bu mühim nokta üzerinde bütün münevver ve mütefekkirlerimizin tevakkuf ve teemmül eylemelerini ve harice karşı milletin bütün âmal ve metalibinde müttehit olması zaruretinin hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamasını talep eyler.”

Bu tarihten sonra vaki olan içtimada Kâtib-i Umumîliğe Âyan Abdurrahman Şeref Beyefendi ve teşkil edilen üç encümenden Dahiliye Encümeni Reisliği'ne esbak Konya Valisi Hüsnü, Hariciye Encümeni Riyaseti'ne Hariciye Nazır-ı sabıkı Nâbi Beyefendiler ve Maliye Encümeni'ne Muallim Doktor Esat Paşa intihap olunarak faaliyete başlamıştır.

Kongre'nin ittihaz ettiği mukarreratı tatbik ve icraya çalışmak, encümenlerin faaliyetini tanzim ve takip ve teşkilât ve ihtiyacatını ikmal, ruzname-i müzakeratı ihzar ile ledelicap, Kongre'yi içtimaa davet etmek, muhaberatı temin ve intizam devamı çaresini düşünmek vezaif-i asliyesiyle mükellef bulunan Kâtib-i Umumîlik Kalemi, teşekkülünü müteakip, daire-i mahsusesinde her gün içtima ederek bu vezaifi, mümkün olabildiğine göre, hüsn-ü ifaya gayret ve ahval-i hazıra ve mütehaddise karşısında, millî varlığımızın ve harsî ve içtimâî mevcudiyetimizin ve ırkî faziletlerimizin, bütün Avrupa efkâr-ı medeniyesi huzurunda müdafası zımında memleketimizin medar-ı iftiharî olan erbab-ı ilim ve kalemin muavenet-i tahririyelerine müracaat etmekle beraber, makalât-ı ilmiye neşir ve tabı için İslâm ve Türk matbuatı nezdinde, teşebbüsât ve teşvikatı icra ve memlekette tevali ve teakup edegelen vukuat ile harîçten inikâs eylemekte bulunan ihbar ve beyanı takip ve tetkik eyleyerek, icab-ı hal ve zamana göre hareket edilmiş ve Rum ve Ermeni unsurları namına yapılan tahrikât ve propagandalara da mümkün olduğu kadar mukabelede bulunabilmek için Payitaht-ı Saltanat-ı Seniye'de bulunan ecnebi mümessilleriyle alâkadar mahafil-i resmîye, askeriye ve ticariye ile, suret-i mütemediyede, temasını muhafaza ve idama eylemiştir.

Bu cümleden olarak, Düvel-i İtilâfiye lehine harbe duhul ve zaferi o tarafa tahvile muvaffakiyetinden naşi sulh-u umumi-i cihanı tarife bihakkın salâhiyet iktisap eden Amerika Hükümet-i müttehidesi Cumhurreisi Vilson Hazretleri tarafından neşrolunan esasat-ı âliye-i sulhiyenin, tahsisen, Türklerle meskûn aksam-ı vatan ile milletlerin bizzat tayin-i mukadderat hakkına malikiyetleri hususuna dair maddelerine istinaden, istiklâl ve temami-i mül-

kümüzün hıfz ve siyaneti ve hiçbir esas-ı ilmi ve tarihiyeye müstenit olmaksızın, bazı anasır-ı gayrimüslimenin, ligarazen, aleyhimizde cabeca icra eyleyegeldikleri propagandaların tesiriyle, aksam-ı mülkümüzün tefriki, muvafık-ı nısfet ve adalet olamayacağından, ledelicap, heyet-i mahsusâ izâmı suretiyle; mahallerinde, tetkikat-ı müşikâfane icrasından sonra âdilane bir karar ittihazı için, gerek bilvasıta ve gerek doğrudan doğruya, Reis-i müşarünileyh Wilson Hazretleri'ne müracaat ve niyaz-ı muavenet olunmuştur.

Bundan maada, Avrupa efkâr-ı âdilane ve insaniyetperveranesini hakikat-ı halden haberdar etmek ve bazı anasır propagandacılığı yapan eşhasın milletimizi enzar-ı âlemde teztıl maksadiyle hareket eylediklerini ispat ile, mahiyet-i reddiyelerini meydana koymak üzere, Kongre Hariciye Encümeni Reisi va sabık Hariciye Nazırı Nâbi, Kâtib-i Umumîlik Heyeti azasından Dahiliye Müsteşar-ı sabıkı Hamit Beylerin Avrupa'yı izâmına karar verilmiş ve muavenet ve sühulet ibrazı zımında, Düvel-i İtilâfiye nezdinde teşebbüste bulunulmuştur. Pek büyük bir ümit ve hüsniniyet akdettiğimiz mütarekename mevadının esna-yı tatbikinde, Düvel-i İtilâfiye tarafından yapılan mübalâtsızlık ve ihtiyar olunan haksız muamelât, hakk-ı hâkimiyetimizi ihlâl ile tecavüzat ve taaddiyat mahiyetini göstermekte ve Payitaht-ı Saltanat-ı Seniye'de ve mülhakatta, mütarekename tatbikatına nezaret vesilesiyle, bazı anasır lehine olan müdahalât ve müsamaha ile her zamandan ziyade itilâf ve ittihadâ, sükûn ve aramışe muhtaç bulunan efkâr-ı nas, bilakis, taglit ve tahdiş edilmiş ve binnetice hasıl olan gerginlik, bazı zamanlar, asayiş-i mahalliye cidden endişeye düşürecek dereceyi bulmuş ve bu daiye-i nezaret bazı taraflarda tebdil-i şekil ve mahiyet ederek, bazı aksam-ı vilâyata işgal ve tefrik şeklinde tecelli etmesiyle bu keyfiyet dahi, Reis Wilson Hazretleri'yle Düvel-i Mütelifi İstanbul mümessillerine, dur u dıraz tahriren, basıt ve temhid edilmiştir.

Erzurum, Van, Trabzon, Erzincan ve emsal vilâyat ve havali-i şarkiyede Rusların istilâsı ve tarafımızdan istirdadı sıralarında, İslâm ve Türk ahali hakkında ika edilen mezalime dair, Rus ordusu ümera ve erkânı tarafından tahrir ve Üçüncü Ordu-yu Osmanî tarafından elde edilip Harbiye Nezareti İstihbarat-ı Sulhiye Komisyonu marifetiyle tab ve temsil edilen vesaike müstenit Türkçe ve Fransızca ve İngilizce resail ile, istirdadı müteakiben, Dahiliye Nezareti Emmiyet-i Umumîye Müdüriyeti tarafından havali-i şarkiyeye izâm olunan heyet-ı mahsusenin meşhudatını mübeyyin raporların hüdlâsası ve esna-yı seyahatta müşahede olunan fecayı ve mezalime dair aldırılan fotografiler tab ve teksir ettirilerek Avrupa ve payitaht mahafil-i aide-i siyasiye ve resmîyesine tevzi ettirilmiştir.

En karanlık günlerimizde âlicenabane müdafaatı, insanîyetkârane yazıları ile Türklüğü ve Türkleri müdafaa eden Fransız dahî edibi Piyer Loti'nin bu badire-i uzmada, medeniyet namına, hakkımızda reva görülen mezalim ve fecayii şiddetle reddederek, hakkımızda Fransız matbuatıyla ve o lâtif üslûb-u beyanıyla, mütemadiyen reddetmesi ve dahilî ve haricî bazı düşman anasırın redaet-i tablarnı ilân eylemesi hususlarından millet namına müteahassis ve müteessir olan Kongre, müşarünileyh hazretlerine, makam-ı teşekkürde, 26 Nisan 1919 tarihinde âtideki mektubu* takdim etmiştir.

İzmir Facia-i İşgali

*Paris'te, DörtlerMeclisi'nin – Sulh Konferansı – verdiği karar ve müte-
rekenamenin yedinci maddesi –asayişin ihlâli takdirinde müdahaleyi mutazam-
mındır- ahkâmına tevfikân, İzmir'in Yunan kutaatı tarafından, 15 Mayıs
1919 günü işgal olunduğu ve memleketimize medeniyet getireceğini vaad eden
hunhar ve vahşi Yunanlıların, mürettep ve muntazam bir plan dairesinde,
İslâm mağaza ve hanelerini yağma, eşhas-ı marufeyi ve tüccar-ı muteberegî
katil ve ifna, nisvan ve zükûra taarruz ve hetk-i ırz, devairde, kışlalarda, so-
kaklarda, rast geldikleri zabıt, sivil, kadın ve çocuklara bîmuhaba ve bilâ-
perva akurane savletlerle ortalığı kana boyadıkları, İstanbul'da yıldırım
sürat ve dehşetiyle yayıldı.*

Şura-yı Millî Teşkili

*İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine, tahaddüs eden
vaziyeti tetkik ve müzakere eden Millî Kongre Kâtib-i Umumîlik Heyeti
Kongre'ye iştirak eden heyat ve cemiyat ve fırak-ı muhtelif-e-i içtimaiye ve
siyasiyeyi davete karar vermiş ve yevm-i içtima olmak üzere, 19 Mayıs 1335
Pazartesi'ni kabul ile alâkadarane tebliğ etmiş idi. Yevm-i mezkûrda, öğleden
sonra iki buçukta akdolunan içtimada, devletler beyninde cari olan esasat-ı
hukikiye ve müdevvene, tarafımızdan aktedilen mütarekename ahkâm ve
mevaddına, külliyyen mugayir olarak, İzmir'in vahşi bir tarzda Yunanlılar
tarafından işgali ve fecayî-i gûnagûne irtikâbı hususunun, Amerika Reiscum-
huru Wilson Hazretleri nezdinde, telgrafla protesto edilmesi teklif ve kabul
edilmiş ve Darülfünun gençleri tarafından tertip edilen mitinge iştirak edi-
leceği cihetle ittiza hedilecek kararın müzakeresi, ve rûznamenin Kâtib-i Umumi-
lik Heyeti tarafından tanzim edilmesi ve devam-ı müzakerenin ferdaya taliki
karargir oldu.*

*20 Mayıs 1335 Salı öğleden sonra ikide içtima, Muallim Doktor Esat
Paşa tarafından küşat edilerek işgal hadise-i elimesi dolayısıyla tahaddüs
eden vaziyetin izalesi, neye mütevakkıf olduğunun müzakere ve tayini ve bu*

* Bu mektup Fransızca olup yazı sonunda sunulmuştur.

hususla dair ittihaz edilecek mukarraratın bir heyet-i mahsusa vasıtasıyla tayin olunacak makama tebliğ edilmesi şeklinde Kâtib-i Umumîlik Heyeti tarafından tanzim olunan rûzname izah edilmiş ve devam-ı müzakereden akden bu iktisadın bütün cemiyat ve fırak-ı siyasiyeyi temsil edip etmediği meselesinin halli lüzumu, hazurundan bir zat tarafından teklif ve ve dermeyam olunmasıyla, Kongre'nin gaye-i aslısı, bilumum fert ve cemiyatın tevhid-i olup şimdiye kadar iştirak edenlerin adedi elli müteceviz olmasına ve ledelicap, yeniden müteşekkil ve müteazzi bütün heyatın iştirak ve erbab-ı vukufun istima edilebilecekleri ve esasen vatanın böyle tehlikeli bir anda hiçbir fırkadan iştirak edip edemeyeceği mütalâası bile varit olamayacağı tabii görülmesine binaen, bu cihetin, müzakere ile talika sebeb-i bais görülmediği bildirilmiştir.

Esna-yı müzakerede, hazurundan bazıları, zimam-ı idareyi ele alacak hükümetin şayan-ı itimat olmasını ve böyle olmadıkça tevhid-i harekâta imkân olamayacağı, hükümetin şimdiye kadar daima kendini düşünüp milleti ihmal eylediği malûm bulunduğundan yine bu suret-i hareketi ihtiyar edeceği kaviiyen meczum bulunduğunu halbuki sulhun milletler tarafından yapılacağı hakkındaki harekât ve teşebbüsât, her cihette gereği gibi tezahür etmekte bulunduğundan, bizde de milletin, kendi mukadderatını bizzat tayin etmek üzere, bir kuvve-i müessesese teşkili zarurî bulunduğu kanaatinde olduklarını; bazıları ise vaziyet-i hazırda icabınca, hükümetin kendi aleyhinde telâkki edebileceği ve şüphedar olacağı şekil ve sureti teklif etmektense, Zat-ı Hazret-i Padişahi'nin taht-ı hümayunları etrafında toplanılarak hükümetin münferiden başaramayacağı kadar hakikaten azim olan bu emr-i mühimde, kendisine tecrübeten ve liyakaten yardım etmek üzere, heyet-i vükelâya memurlar, nazırlar intihap ettirilmesi ve bu suretle nüfuz-u Padişahi'nin takviye ve muhafazası ve istiklâlimizin müdafaası hususuna gayret edilmesi fikrinde bulunduğu; diğer bazı zevat da Meclis-i Müessesan teşkili ve hükümetin şayan-ı itimat ellere tevdi ve söz ve kalem üzerine, mevzu sansürün hemen refi ile herkesin selâmet-i vatan ve millet hakkındaki efkârının serbestçe ithamına kudretiyab olması lüzumunu dermeyan etmiş vennihaye, muhtara-yı azime içinde bulunan vatanın çare-i halâsını teemmül ve icabatını hükümet marifetiyle tatbik ve icra etmek üzere, ahlâkı, irfanı, tecrübesi itibariyle, nezd-i millette itimad-ı mahsus iktisap etmiş, vilâyatda tehlike-i mütekarribeye karşı fülîyata hazırlanan ahalinin temayülâtına vâkıf hamiyet ve faaliyetle ittisaf etmiş zevattan mürekkep bir "Şura-yı Millî" teşkili ile, keyfiyet-i teşkilin Zat-ı Şahane-ye arz ve iblağı için bir heyet-i mahsusa intihabı müttetikânen kabul edildi. Bu iktimada hazır bulunan heyat ve cemiyat ve fırkalar şunlardır: Darülmuallimin Mezunları Cemiyeti, Türk Ocağı, Radikal Avam Fırkası, Tıp

Fakültesi, Galatasaraylılar Yurdu, Muallimler Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Mahamîler Cemiyeti, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti, Ahali İktisat Fırkası, Sanatkâran Cemiyeti, Adanalılar Cemiyeti, Biçki Yurdu, Asrî Kadın Cemiyeti, Sulh ve Selâmet Fırkası, Matbuat Cemiyeti, Sosyal Demokrat Fırkası, Millî Ahrar Fırkası, Mühendis Birlikleri Cemiyeti, İhtiyat Zabıtları Teavün Cemiyeti, Vilâyat-ı Şarkîyye Cemiyeti, Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Heyeti, Millî Türk Cemiyeti, Sosyalist Fırkası, Trakya Cemiyeti, Çiftçiler Derneği.

Ferdası günden itibaren, Mabeyn-i Hümayun'da inikat etmek üzere, bir Şura-yı Saltanat teşkilinin hükümetçe mutasavver olduğu görülmüş ve teşekkülüne irade-i seniye-i Padişahî şerefsadır olan bu Meclis-i Âli'ye, İstanbul ve vilayattaki ekser heyat-ı millîye ve cemiyat ve fırak-ı siyasiyenin iştirakinden mütehasıl bulunan Millî Kongre'nin dahi dâveti zımında 22 Mayıs 335'de Makam-ı Sadaret-i Uzmaya müracaat edilmiştir.

Ancak, mahiyet-i teşekkül ve tarihte mesbuk emsal delâletiyle, Şura-yı Saltanat'ın hiçbir zaman bir heyet-i millîye veya mebusan mahiyetinde olmayarak muvakkat bir meclis olduğundan, meclis-i mezkûra iştirak edilmekle beraber, milleti bihakkın temsil edebilecek ve mesail-i milliyede hükümete bihakkın müzaheret edecek bir şura-yı millînin teşkili hakkındaki teşebbüsata devam edilmiş ve 23 Mayıs 335 Cuma günü, "Millî Kongre", cemiyat ve fırak-ı siyasiye ve vilâyat-ı müteaddiyeyi temsil eden otuz beş heyat ve cemiyat murahasaları ile memleketin münevver zevatından mürekkeben içtima etmiş ve celse Hüsnü Bey tarafından küşat ve zabt-ı sabık kıraat ettirildikten sonra alelusul riyaset müzakeresi yapılarak Yusuf Ziya Bey intihap ve müzakereye devam olunmuştur. Zabıt-ı sabıkta, geçen celsede ittihaz olunan kararın hükümete tebliğ olunduğuna dair bir kayıt mevcut olmaması, sebep-i sual ve ahiren bir şura-yı saltanat teşkilinin hükümetçe karargir olması ve Kongreye iştirak ve iltihak eden heyat-ı müteaddidenin ne gibi sebeplerle yenden içtima ve karar ittihazı teemmül edildiği cevabı ita ve bazı münakaşatın sonra müzakereye devam olunmuştur.

Şura-yı millînin suret-i teşekkülü hakkında dermehan olunan mütalâatdan bir kısmı, zamanın fevkalâdeliği, vatan ve milletin âcilen ve müttehiden hareketi lüzum-u kâtisi, eşkâl-i kanuniyeyi tamamen ve aynen ifa imkânını selb ettiğinden, "Millî Kongre"nin heyet-i hazırasıyla bir şura-yı millîye inkilâbıyla mevakinin kendi tarafından ikmali; diğer bir kısmı usûl-ü intihaba tabi olarak, vilâyatda müteşekkil bulunan Meclis-i Umumîye âzasın-

dan münasip miktarının hemen İstanbul'a celbiyle bir heyet-i milliyeye teşkil ve diğer bazıları da fırak ve cemiyatın pek muhterem olan içtihat ve nukat-ı nazarı arasında ihtilâf husulü ile teşettüt-ü ârâ ve efkâr husule gelmemek ve bir mahiyet-i gayr-i kanuniye ve ihtilâliye arz ederek namünasip bir ceryana meydan vermemek üzere, teşekkülü teklif olunan heyetin ittifağı ârâ ile kabulü zımında, makul ve muvafık bir şekil kabulü mevzu-bahsedilmiş vennihaye, müzakerenin kifayetiyle mutalâat-ı salifeyi telhis eden takrirlerin kıraatı teklif ve kabul olundu.

Takrirlerin rey ve kabulü sırasında, yeniden müzakere küşadını andırır münakaşat görülmesi üzerine, üç takrir sahibinin birleşerek nukat-ı nazar arasındaki ihtilâfin tevhibi teklif olunmuş ve bir müddet teneffüsü müteakip küşat olunan celsede Esat Paşa, Âli Şükrü ve Ömer Fevzi Beylerin haiz-i ekseriyet takrirlerinin tevhit olunan şekli olan ve "heyet-i milliyeyi, Millî Kongre temsil edecek ve meyanından bilifraz vahdet-i milliyeyi temin ve hükümetle temasta bulunarak, arzu-yu millî dahilinde, müzahir olmak vazifesiyle mükellef olmak üzere, teşkil olunan bir heyet-i faale vasıtası ile tedvir-i umur olunacağı" zemininde müşterek takrirleri kıraat ve kabul olunmuş ve on bir kişiden mürekkep kabul olunan heyet-i mezkûre intihabatı icra edilerek celseye nihayet verilmiştir.

Heyet-i faale azalığına, ihraz-ı ekseriyetle intihap olunan zevat bervechi âtidir: Halide Edib Hanım, Cami Bey, Besim Ömer Paşa, Gümülcineli İsmail Bey, Ferit Paşa, Hamid Bey, Ömer Fevzi Bey, Esat Paşa, Yusuf Ziya Bey, Servet Bey, Selâhattin Bey. (Bu içtimada murahasaları hazır bulunan heyat ve cemiyat ve fırak-i siyasiye şunlardır: Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Türk Ocağı, Darülmuallimin Mezunları Cemiyeti, Hukuk Fakültesi, Matbuat Cemiyeti, Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti, Çiftçiler Derneği, Vilâvat-ı Şarkiye Cemiyeti, Trakya Cemiyeti, Adanalılar Cemiyeti, Millî Hususî Mektepler Cemiyeti, Tıp Mezunları Cemiyeti, İhtiyat Zabıtları Cemiyeti, İhtiyat Zabıtları Teavün Cemiyeti, Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye Cemiyeti, Vahdet-i Milliyeye Heyeti, Trabzon Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniyeye Cemiyeti, İstanbul Esnaf Cemiyeti, Aydın Muavenet-i Milliyeye Heyeti, Talebe-i Hukuk Cemiyeti, Mühendis Mektebi, Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti, Ticaret Mektebi Mezunları Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, Millî Türk Cemiyeti, Asrî Kadın Cemiyeti, Kolej Mezunları Cemiyeti, Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Sulh ve Selâmet Fırkası, Millî Ahrar Fırkası, Muhtelit Talebe Cemiyeti, Biçki Yurdu, Mühendis Birlik Cemiyeti, Sanayi-i Nefise Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi, Heveskâran İdman Yurdu, Mahamîler

Cemiyeti, Esirgeme Derneği, Fünun Fakültesi, Türkiye Sosyalist Fırkası; Bunlardan maada, Hüdavendigâr, Konya, Ankara, Eskişehir . . . . .).

*Millî Kongre'nin Hidemat-ı İlmiyesi
Gazete ve Asar-ı Münteşire*

“Millî Kongre”nin makasidinden biri de muhtelif vasıtalarla risale ve gazete ve kitaplar neşri ve konferans ve içtimalarla efkâr-ı umumiyenin tenvirî olduğu, bâlâda arz edilmişti. Kongre, istitaat-ı maliyesi derecesinde, bu hususu da nazar-ı dikkate almış ve müdafaa cemiyetince neşredilegelmekte iken, mezkûr cemiyetin, hükümetçe devamına mahal görülememesinden dolayı, bizzarure, duçar-ı tatil olan Fransızca “Le Courier de Turquie (Kurriye dö Türki)” gazetesinin hukuk ve menafi-i Osmaniye’yi enzar-ı ecnebiyeye iblağ için, masarifi deruhte edilerek, devam-ı neşri temin olunduğu gibi Türklerin harsî ve medenî âsar ve terakkiyat, salife ve asriyeleri hakkında, mülkümüzün medar-ı iftiharî olan erbab-ı ihtisas marifetiyle, gazetelerle neşriyatta bulunulmuş ve kitaplar ve haritalar neşir ve tab ve tevzi ettirilmiştir.

Maitre,

La voigie la Turque fit elle ne pourrait s'acquiescer de la dette de reconnaissance qu'elle a contractée envers vous.

La constance de votre amitié pour elle n'a été égale que son ardeur et sa courageuse activité. Sans la voy défendre dans les mauvais cas comme dans les bons. Aujourd'hui si elle se trouve a l'embouée de tous les côtés, si c'est presque un crime de soutenir la cause qu'une méchante coalition du préjugé et de vulgaires cupidités territoriaux représentent — comme celle d'un peuple sanguinaire et barbare c'est encore nous, presque seuls, qui faisons blanc de votre plume comme d'une épée, la clef d'indes envers et contre tous, tel un paladin luisant lance sur lance pour l'honneur de sa dame, victimes de noirs complots. Vous avez ~~vous~~ su réconcilier le plus vaillant patriote avec la persistance de votre attachement à notre pays au cas de cette guerre funeste qui le mit aux prises avec le nôtre. Quelle plus haute manifestation de compréhension des

circumstances et quelle plus éloquente affirmation de droits
de la Turquie, l'honneur et l'estime de son peuple?
Qui! vous la comarce, vous, pour elle, entre deux seu-
insimité, cette Turquie exhalée si douce et si touchante,
si débonnaire et si bonne enfant, si recueillie et si philan-
thropique, et en l'âme de leur vous si ang pas résiste au beu-
de vous présenter l'unement entre elle et ses devoirs. En par-
la vérité et la justice étaient elle plus violente qu'en sa qu'en sa
sécurité et amant de justice? La royauté est phéline, pour ainsi dire,
vous vous êtes senti doublement obligé de lui servir de défenseur.

~~Le sort n'a pas été clément pour la Turquie. Les malheurs se sont
accumulés sur sa tête. Elle est plongée dans l'abîme et le deuil. Mais
re plus nous chagrins sont plongés à la pensée qu'en Pierre Laki, l'élite
et l'héroïque, elle a un ami convaincu et sincère qui met à l'abri de sa
larmes~~

C'est plus que de la Lou-Lou-Lou que nous avons puisée dans notre
champiennage, c'est un esprit de courage et d'acheté dans notre réaction
contre l'adversité. Vous avez aidé à nous redresser l'âme.

La reconnaissance de tout un peuple nous est acquise. Elle nous suivra dans
la temblé à travers les générations car, un peu grâce à nous, l'Amérique durera.
En attendant qu'elle orne une de nos places publiques, mettez

Statue à déjà sa niche dans nos cœurs.

Yacola, ollaitte, ce que nous aurions à nous dire.
Que Dieu nous ait en sa sainte garde.